MEWT U DIFNA GĦAND IL-QOPTIN

Il-Qoptin il-Mifruda, għal kemm huma mitlufin fuq Dinhom u jagħtu ħajjithom għalieh, jieħdu ftit wisq ħsieb tas-Sagramenti: tal-qrar, tat-tqarbin u tal-griżma tal-morda. Kotra kbira minnhom jitqarbnu darba biss f'ħajjithom kollha u hemm għadd kbir sewwa li ma jqerru u jitqarbnu qatt. Għaliehom is-Sagramenti huma ħaġa li n-nisrani jista' jgħaddi mingħajrha. Il-ħtija ta' dan huma l-qassisin tagħhom li ftit jieħdu ħsieb jgħallmuhom; u jħalluhom għar-rashom, kull ħadd jifhimha kif irid.

Il-qassis jew *Huri* Qopti, iżur lill-Insara li jkollu għenelli fi ħsiebu, darba fis-sena biss, meta jmur għandhom jberkilhom id-dar. Dan it-tberik, fil-lsien tagħhom isemmuh *Il-Qandil,* jiġifieri li-Imnâra (jew il-fanal, il-mixegħla), għax id-djar ma jberkuhomx bl-ilma mbierek, bħal ma nberkuhom aħna. It-tberik tagħhom hu filli l-qassis jiġi d-dar tagħhom u jixgħel seba' ftejjel ġewwa bieqja mimlija biż-żejt u jgħid qatiegħ talb. Wara li l-qassis jagħmel dan, sid id-dar jagħtih xi ħaġa tal-flus sewwa. Imbagħad il-qassis jitlaq u qabel sena ma jerġâx jiġi.

Għal hekk, fi żmien it-tberik, il-qassis imur l-ewwel għand in-nies tat-tajjeb, li jistgħu jħallsu; għal foqra, imbagħad jara, għax dawn la ma jkollhomx flus, anqas ma jkollhom jedd għat-tberik.

Hekk ukoll jagħmlu fejn ikun hemm il-morda. Meta jkun hemm xi ħadd marid, jekk ma jkunx jista' jħallas, il-qassis ma jmurx jarah, u għal hekk tista' tgħid li l-foqra kollha jmutu mingħajr Sagramenti. Il-ħtija ta' dan tkun ħafna drabi tal-qraba tal-marid, li biex, jekk jistgħu, ma jħallsux flus, ma jmorrux għal qassis ħlief meta l-marid ikun fl-aħħar nifs. Din xejn ma jarawha bi kbira, għax għandhom ukoll fehma kerha f'rashom, li tixbah ħafna lil *fataliżmu* tal-Misilmin, li dak il-bniedem li hu miktub minn Alla li għandu jmur il-Ġenna, il-Ġenna jmur, jieħu u ma jieħux Sagramenti.

* * *

Mela, malli n-Nisrani Qopti jagħlaq għajnejh għal dejjem, jiġifieri jmut, in-nisa tad-dar jibdew jibku u jgħajjtu kemm jifilħu u jagħtu fuq wiċċhom u jqattgħu xagħarhom u jċarrtu ħwejjiġhom u jgħidu ħafna kliem ta' niket fuq il-mejjet. Wara dan, jingħalqu ġewwa għaliehom weħedhom, jilbsu lbies iswed u joqogħdu bil-qegħda fl-art fuq ħasira u jiġu ħafna nisa oħra fost il-ħbieb u l-qraba u joqogħdu bil-qegħda magħhom. Imbagħad tqum mara minnhom u tibda tgħid xi kliem ta' tifħira fuq il-mejjet, u kif tiskot, in-nisa kollha jinfexxu jibku u jixhru għat-tul. Wara ftit tqum mara oħra u tagħmel hekk ukoll u l-bqija tan-nisa jerġgħu jibdew jibku u jixhru, u jibqgħu sejrin hekk. Dawn in-nisa għandhom ħabta hekk kbira li jsibu u jgħidu kliem ta' qsim il-qalb u niket, li min ikun hemm iħoss ħasra kbira għal mejjet u jrid u ma jridx ikollu jibki imqar jekk ikun barrani minnu u anqas ma jafu biss.

Ma tul dal-ħin, jekk il-mejjet ikun raġel, jiġu r-rġiel tar-raħal u jaħslu l-katavru u jilbbsuh u jkeffnuh għad-difna. Jekk il-mejta tkun mara dan ix-xogħol ta' ħasil u tik-

fin jagħmluh in-nisa. Il-qassis jiġi fl-aħħar, meta jkun kollox mitmum, qabel ma jġorru l-mejjet għad-difna, u jġib miegħu xi tfal subjien. Il-qassis jagħmel qatiegħ ċerimonji twal għall-aħħar u hu u t-tfal jgħannu għana ta' swied il-qalb b'ħafna krib, tnehid u tnewwih. Wara li jkun sar dan kollu, iġorru l-mejjet għal maqbar. Ir-rġiel biss imorru jwasslu l-mejjet sal-qabar, imma n-nisa jibqgħu d-dar. Wara d-difna, li ma jkun fiha xej barrani, kull ħadd jarġa' lejn dar il-mejjet: ir-rġiel, il-qassis u t-tfal; u nies il-mejjet jagħtu lil kull wieħed bieqja żgħira kafè morr. Il-qassis jgħid minn moħħu xi kliem tal-Kotba Mqaddsa u jfissirhom kif ikun jaqbel għal dik in-nhar u mbagħad jitlaq lejn id-dar.

Wara tliett ijiem nies il-mejjet imorru għand il-qassis u jitolbuh biex jarġa' jiġi għandhom u jagħmel it-talb meħtieġ biex ruħ il-mejjet titlaq mid-dar. Għax huma jaħsbu li r-ruħ tal-mejjet wara li toħroġ mill-ġisem tibqa' ġewwa d-dar, u hemmekk, mingħajr ġisem, tkun tbati. Għal hekk iġibu l-qassis jitlob it-talb biex ir-ruħ toħroġ middar. U wara li jagħmel dan, bħal dari, jagħtuh xi ħaġa sewwa talflus. Jekk ma jmorrux għal qassis huma, imur hu minn rajħ u jgħajjat magħhom għax ma jkunux marru għalih, għax ikunu wrew li ftit għandhom twemmin. Il-qraba u l-ħbieb jibqgħu jmorru għand nies il-mejjet għal xi erbgħa jew ħamest ijiem u joqogħdu bil-qegħda fl-art fuq il-ħasira u jfaħħru l-mejjet u jibku, bħal ma kienu għamlu qabel u kull darba jitqassmu l-bwieqi tal-kafè morr.

* * *

Waħda mill-għaltiet li għandhom f'Dinhom il-Qoptin hija li ma jemmnux li jinsab il-Matħar, jew *Purgatorju*, u jżommu li min imut imur mill-ewwel jew il-Ġenna jew fil-ħruq. Biex isaħħu kliemhom jgħidu li fil-Kotba Mqaddsa mkien ma hu msemmi l-Matħar, jew *Purgatorju*. Imma dan jgħiduh bil-kliem biss, għax b'egħmilhom juru li ġo qalbhom jemmnu li hemm Matħar, daqs kemm jemmnu l-Kattolki jew aktar. Ara kemm hu hekk, li fittalb tal-mejtin il-qassis wisq drabi jgħid: "Mulej, ħenn għar-ruħ ta' dan il-mejjet, u daħħalha miegħek fis-saltna tal-Qaddisin, etc.". Mela, jekk ir-ruħ ma jkollhiex xi dnub ħafif li żammha barra mill-Ġenna, għal fejn jitolbu 'l Alla li jdaħħalha? U fil-Quddiesa wkoll għandhom bħal Kattolki, it-Tifkira tal-Mejtin (memento mortuorum) u fih il-qassis jgħid: "Mulejja, iftakar f'dawk li mietu qabilna u iddilhom id-dawl tiegħek u agħtihom il-mistrieħ ta' dejjem mal-Qaddisin u l-Appostli, etc.". U wara erbat ijiem fuq il-mewt ta' dak li jkun, jagħmlu quddiesa għal mistrieħ ta' ruħu.

Il-Għid tal-Imwiet, għal Qoptin, huwa l-Erbgħa tad-Dlam (l-Erbgħa tat-Tniebri, qabel il-Ġimgħa l-Kbira). Nhar l-Erbgħa tad-Dlam, il-Qoptin ġewwa l-knisja jammaw mejda u fuqha jqiegħdu bħal ġarra kbira tal-fuħħar bil-ġamar jaqbad ġewwa fiha u ma' ġenbha bieqja mimlija bit-trab tal-bħur; jiġifieri, lubien imfarrak u midkuk irqiq. Kull min jidħol il-knisja, jersaq lejn il-mejda u jieħu qarsa minn dak it-trab tal-bħur u jroxxu fuq il-ġamar ta' ġewwa l-ġarra u kif ikun tiela' d-duħħan isemmi isem il-mejjet li għal ruħu jkun ħaraq dak il-bħur. Kull bniedem jista'

jaħraq bhur għal ruħ kemm mejtin irid, u jista' wkoll jaħraq bhur darbtejn u tlieta għal ruħ ta' mejjet wieħed. Imbagħad, daqs kemm bhur ikun ħaraq, daqs hekk ikollu iqiegħed flus ġewwa bieqja oħra li tkun fuq il-mejda wkoll, u wara jeħodhom il-qassis.

Hemm drawwa oħra li nies il-mejjet imorru fuq qabar il-mejjet għal rashom u jieħdu magħhom kwienen u borom. Meta jaslu hemm, iqabbdu n-nar fil-kwienen u jgħallu l-qamħ fil-borom u jsaffuh u jroxxu fuqu ż-żokkor u jħallu miegħu ftit ħelu u jgħajjtu lil foqra u t-tallaba (li dejjem ikun hemm minnhom qrib l-oqbra) biex kull wieħed jew waħda, jieħdu qabda qamħ u jekluha għar-ruħ il-mejtin. U mbagħad jistqarru li ma jemmnux bil-*Purgatorju*, jiġifieri bil-Matħar!

Jekk issaqsi lil xi qassis jew xi raġel Qopti għaliex jagħmlu hekk la darba ma jemmnux fil-Matħar, iwieġbek li dawk huma drawwiet qodma, li għadhom jitħarsu imma li xejn ma jiswew għal ruħ il-mejtin. U jekk iġġiblu t-turijiet kollha, mill-Bibbja (kotba tal-Makkabin) u mill-kotba tas-Santi Patri u mix-xnijjiet, jew *tradizjoni*, kollu għal xejn, għax ma jseħħlek qatt li ġġiegħlu jemmen. Għal hekk ma jibqax ħaġa oħra x'wieħed jagħmel għajr li jitlob għalieh biex Alla jagħtih id-dawl; u jekk ikun marid, li jmur jagħmillu xi żjara u jħejjih mill-aħjar li jista' għal mewt.

P. GUZEPPI CREMONA O.F.M.

~~IT-TIENI TAQSIMA — **IMĦABBA**~~

~~IT-TBERIK FIS-SALT~~

~~L-Ingliżi, minn żmien żemżem, joħorġu ktieb darba fil-ġimgħa, kollu tiswir, jismu *Illustrated London News*. F'waħda minn dawn il-ħarġiet, xi sena ilu, kien hemm kitba msemmija: "A Prophet Honoured In His Own Country", fejn fiha l-kittieb tkellem fuq *statwa* ta' Sant'Elija maħduma minn naqqax mill-Palestina u mwaqqfa fuq Ġebel Karmel, fuq ir-riħ ta' Ħajfa, il-Palestina wkoll. F'ritratt mir-ritratti jidher qassis, ma' raġel ras kbira; il-qassis, miktub taħtu li hu Monsinjur Vergani, Delegat tal-Patrijarka Latin fil-Galilija.~~

~~Dak il-Monsinjur, meta kien għadu qassis biss, ftit wara li qaddes l-ewwel quddiesa, kienu bagħtuh kappillan tal-Latini f'belt jisimha s-Salt, fit-Transġordanja. Jiena, dak iż-żmien kont ngħallem naqra tal-iskola hemmekk, għal hekk lil Dun Vergani nafu sewwa. M'hux talli nafu, talli meta kien imur għand l-Insara xi mkien bgħid mill-belt, ġewwa r-raba' (għax hemm minn waħar ir-rebbiegħa sa bokor ix-xitwa, ħafna nies imorru jgħixu ġewwa kmamar jew għerien fir-raba') kien jgħidli biex immur miegħu. U jien kont immur bil-qalb, għax inħobb nara xi ħaġa għariba. Darba, wara Għid il-Kbir, mar jbierek 'dar' tal-Insara fuq ġebel għoli u jiena mort miegħu. U hawn sa nikteb dak li għadni niftakar fuq dik il-mawra.~~